

Lunds Universitet
Institutionen för psykologi
C-uppsats PSY141
VT 1999

ATT GÅ SKILDA VÄGAR

En studie om skilsmässa bland iranier bosatta i Sverige.

Författare: Fariba Vazirizadeh

Handledare: Eva Torkelson

Innehållsförteckning

Inledning	5
Familjestrukturen och det islamiska Iran	5
Familjerätten i Iran	7
Utomäktenskapliga förhållanden/äktenskapsbrott	7
Kvinnan och familjens heder	7
Barnuppfostran	8
Skilsmässan	8
Vårdnaden av barnen	10
Flyktorsaken	10
Mötet med den nya kulturen	10
Skilsmässa i Sverige	11
Vårdnaden av barnen i Sverige	12
Kvinnors frigörelse i Sverige	13
Svärföräldrar i Sverige	13
Det socialpsykologiska perspektivet	14
Den kvalitativa forskningsmetoden	15
Studiens syfte	16
Metod	17
Deltagarna	18
Procedur	19
Frågeställningar	19
Bearbetning och analys av data	20
Resultat	21
Uppväxtmiljön	21
Samhälleliga normer och värderingar och dess inverkan på individen	22
Den inledande bekantskapen och tiden före giftermålet	22
Relationen till egna- och svärföräldrar	23

Orsakerna till flykten/ flytten till Sverige	24
Parternas relation till varandra i Iran / Sverige	25
Kvinnans frigörelse	26
Beslutet för skilsmässan	27
Vad uppfattar du som positivt/ negativt med din skilsmässa?	29
Summering	30
Diskussion	32
Referenser	35

Abstract

The purpose of this study was to gain knowledge and to understand the grounds for divorce between Iranians living in Sweden. The subjects were nine Iranians, (seven women and two men) who were married in Iran and later divorced in Sweden. The interview method was used to get a deeper understanding for their situation. The study, which has a social psychological perspective, shows that central factor which relates to a great number of divorces between Iranians in Sweden are loss of social and family strain, changed social norms, rolecasting in the family and the emancipation of women in Sweden. The study also shows that Iranian families bring their problems and conflicts, which have their roots in Iran, and they try to solve them in Sweden.

Inledning

Många iranska par som flyttar till Sverige separerar under de första åren de kommer hit. Schiratzki (1993) skriver att ett relativt stort antal skilsmässor mellan makar som båda är iranska medborgare äger rum i Sverige. Man kan konstatera att antalet skilsmässor per år i heliranska äktenskap i Sverige är cirka en tredjedel fler än antalet ingångna äktenskap. Dessa personer har formats i ett samhälle som är präglad av muslimska värderingar och normer. I det iranska samhället är kvinnor förtryckta på grund av de islamiska lagarna. I det nya landet, Sverige, har kvinnor i större utsträckning samma rättigheter som män och detta orsakar vissa spänningar i iranska familjer och kan resultera i bl a skilsmässa.

Eyrumlu (1998) har studerat de bakomliggande faktorerna till skilsmässorna. Allmänt är risken för skilsmässa i barnfamiljer mindre. De föräldrar som har barn brukar nämligen stå ut med svårigheter som hotar det gemensamma livet. Men det fungerar tvärtom för iranska par i Sverige. Han menar att orsaken till skilsmässa bl a kan vara kvinnans dröm om "fria livet" i det rättvisa samhället.

Familjestrukturen och det islamiska Iran

En kort beskrivning av de familjekategorier i Iran ska kunna ge en större inblick i förståelsen av de temata som kommer att beröras i uppsatsen. Enligt Eyrumlu (1997) kan man dela iranska familjer i två kategorier:

1. **De traditionella familjerna** som bor i mindre städer, byar och nomadtrakter. De styrs ofta tydligt av kulturella vanor, religiösa traditioner och seder. Det traditionella familjelivet drar ofta medlemmarna till segregering kring etniska och kulturella bakgrundsvariabler.
2. **De västorienterade familjerna** som består av den urbana medelklassen som har sina rötter dels i det gamla feodalsystemet och dels i den borgerliga medelklassen som växt upp i samband med kapitalismens inflöde och utveckling i städerna.

Deras lokalisering i samhället är att de följer de västerländska principer som har införlivats i det iranska samhället under 1960 – 70-talen.

De personer som ingår i undersökningen tillhör alla den andra kategorien.

Det islamiska tänkandet och de islamiska lagarna ”*sharia*” genomsyrar och styr människors liv från vaggan till graven (Schiratzki, 1993). Inflytandet från islam har stor betydelse för samhällslivet och för sociala normer och värderingar i Iran.

Familjestrukturen är hierarkiskt uppbyggd med mannen högst upp. Härfter följer i tur och ordning: mannens föräldrar, gemensamma söner, hustrun och längst ned de gemensamma döttrarna.

Irans politiska och ekonomiska historia har spelat en avgörande roll i bildandet av familjestrukturen och förhållandet mellan män och kvinnor. Enligt islam är mannen familjens verkliga överhuvud. Han har det ekonomiska ansvaret och är underhållsskyldig (Sani, 1993). Det finns således olika möjligheter som är öppna för kvinnan vad beträffar arbete och försörjning utifrån hennes mans inställning i saken. I de flesta familjer arbetar kvinnan inom hemmet. Unga kvinnor i storstäderna kan om de ekonomiska förutsättningarna finns, skaffa sig en utbildning (Rudolph, 1985). Om kvinnan härfter arbetar, förväntas hon ändå bära ansvaret för hemmets skötsel och barnens vård i sin helhet. Hon bär även ansvaret för eventuell vård och tillsyn av mannens åldrande föräldrar.

I de flesta småbyar, men även i städerna, lever man fortfarande i utvidgade familjer, det vill säga med mannens mor och far samt eventuellt ogifta syskon till mannen. Kvinnan ansvarar i allmänhet för att familjens ekonomiska resurser fördelas i storfamiljen och mannens ansvar är att tillföra resurserna (Rudolph, 1985). I storstäderna är det nämligen vanligare att kärnfamiljer består av fadern, modern och deras gemensamma barn.

Familjerätten i Iran

Den iranska familjerätten baseras på islam. Islam kan sägas vara en religion med lagar som är baserade på Koranen. Dessa lagar reglerar kvinnans och mannens ställning i familjen och samhället samt deras förhållande till varandra och gemensamma barn vid en eventuell skilsmässa. Islam rekommenderar tidiga äktenskap för att undvika att unga flickor går in i föräktenskapliga relationer. Enligt Sani (1993) kan bruden inte tvingas till äktenskap, men hon har heller inte rätt att ingå i ett äktenskap om hennes far eller bror motsätter sig detta.

Man anser att det är familjens skyldighet att hålla samman oavsett eventuella konflikter mellan makarna. En möjlig orsak till detta är att många äktenskap som ingås är kusinäktenskap och dessa binder ihop familjen. En eventuell skilsmässa utgör då ett hot mot familjens sammanhållning (Rudolph, 1985).

Utomäktenskapliga förhållanden/äktenskapsbrott

Utomäktenskapliga förbindelser och äktenskapsbrott bestraffas hårt i Iran och kan leda till offentliga spöstraff eller stenande till döds. Den dotter som har ett utomäktenskapligt förhållande blir, vare sig hon blir gravid eller inte, straffad eller kan även dödas av manliga familjemedlemmar, medan sonen endast får spöstraff (Rudolph, 1995).

Kvinnan och familjens heder

Kvinnans beteende är avgörande för familjens heder och ära i samhället. I detta sammanhang spelar begreppet "*namus*" en stor roll. Ordet "*namus*" betyder "dygd" eller "ärbarhet". En mans "*namus*" är de kvinnor inom hans familj som är bärare av familjens heder och ära. Familjens heder värderas utifrån dess kvinnliga medlemmars beteende i det iranska samhället.

Enligt Eyrumlu (1998) handlar detta naturligtvis om kontroll över kvinnornas sexualitet. En flicka måste vara oskuld före giftermålet.

Barnuppfostran

Pojkars och flickors uppfostran skiljer sig ifrån varandra. Det finns även stora variationer i flickors uppfostran, beroende på föräldrarnas sociala ställning, bildning och i vilken region de bor. Familjer bosatta i större städer ger döttrarna möjlighet att uppfostras utifrån den moderna pedagogiken, få utbildning osv.

Flickan lär sig av modern allt som en ung kvinna bör kunna t ex matlagning, sömnad, städning, tvättning osv. Hon lär sig även att som gift kvinna se till familjens välbefinnande, dvs att hennes egna intressen alltid ska komma i sista hand, efter att övriga familjemedlemmars önskemål tillfredsställts. Det händer inte ofta att pojken deltar i hemsarbete. Detta vore nedsättande för hans manlighet. En man som utför så kallade kvinnoysslor utsätts omgående för omvärldens förakt, kallas för "zann" (kvinna), och han kan tappa sitt anseende bland sina närmaste, särskild de manliga.

Pojkens uppfostran kan allmänt sägas vara något strängare än den som flickorna får. Det förväntas mer av honom. Han tillåts inte att visa sina känslor annat än möjligen sin aggressivitet, ibland är detta ej tillåtet. Precis som i svensk barnuppfostranstradition tillåts pojken inte i samma utsträckning att vara "mjuk", d v s gråta, leka med dockor osv. Den lille pojken påminns ständigt om att han är en "man" och således inte bör gråta, utan bör visa sig stark och duktig (Friedl, 1985). Pojken tvingas att blåsa upp sin självkänsla, låtsas att han är större och starkare än vad som egentligen är fallet för att klara av situationen.

Familjestrukturen och familjemedlemmars roller i relation till varandra och samhället har berörts. Om mannen och kvinnan inte kan komma överens eller mannen bestämmer sig för att lämna kvinnan, upplöses familjen.

Skilsmässan

Ordet skilsmässa har en starkt negativ laddning i det iranska samhället (Rudolph, 1985). Enligt de islamiska lagarna är äktenskap ett ömsesidigt avtal mellan man och kvinna, men skilsmässa är en rättighet bara för mannen.

Det vanligaste skilsmässoformen i Iran är att mannen förskjuter kvinnan. Kvinnornas rättigheter att begära skilsmässa är synnerligen begränsade. Med begränsningar menas att kvinnan har rätt att ta ut skilsmässa om mannen är missbrukare, mentalsjuk, arbetslös eller impotent. I andra fall måste mannen vara överens med kvinnan om att hon vill skilja sig.

Efter skilsmässan, om kvinnan inte har orsakat den genom att inte lyda sin man eller om hon inte kunnat tillfredsställa hans sexuella behov, får hon ut sin ”*mahr*”, morgongåva, och tre månaders underhåll. Men det är ytterst sällan att mannen betalar hela ”*mahr*” till kvinnan. ”*Mahr*” är ett garantiredskap och en ekonomisk säkerhet för kvinnan. Hon måste äga avtalad ”*mahr*” vid bröllopet för att senare kunna kräva det av mannen. Hon kan genom att skänka den till mannen köpa sig fri från äktenskapet (Eyrumlu, 1998).

För att fastställa om kvinnan är gravid eller ej kan kvinnan inte gifta om sig omedelbart efter skilsmässan. Hon får normalt inte gifta om sig förrän tre månader och tio dagar passerat (Rudolph, 1985).

Många kvinnor hindras ofta från att ta ut skilsmässa på grund av den ekonomiska otryggheten, som leder till att de inte har någon möjlighet att försörja sina barn efter en skilsmässa och tvingas till att stanna kvar i ett misslyckat äktenskap eller att flytta tillbaka till sina föräldrars hem. Yrkesverksamma kvinnorna klarar sig bättre i och med att de har en egen försörjning.

Föräldrarnas stöd, ekonomiskt och psykologiskt, samt samtycke i samband med en skilsmässa spelar en betydande roll för kvinnan, speciellt om hon är hemmafru. Kvinnan kan lättare fatta beslut om att ta ut skilsmässa om familjen ställer upp för henne. För yrkesverksamma och självständiga kvinnor kan det vara svårt att återvända till familjen, då föräldrarna återtar rätten att bestämma över hennes liv och hennes möjlighet att bestämma över sitt eget liv blir begränsat trots att hon arbetar och är självförsörjande.

Vårnaden av barnen

I Iran har kvinnorna inte rätt till vårdnad av barnen efter skilsmässa. I enlighet med islamiska föreskrifter upphör moderns rätt till vårdnaden av barnen när sönerna blir två år och döttrarna blir sju år gamla. Om modern till barnen gifter om sig, konverterar till en annan religion, blir sinnessjuk eller försvårar faderns umgänge med barnen på olika sätt, mister hon vårdnaden före den bestämda tidens utgång (Schiratzki, 1993).

I sällsynta fall, bland välutbildade kan det hända att pappan självmant lämnar vårdnaden av barnen till mamman efter skilsmässan. Efter faderns död återgår förmyndarskapet även av mycket små barn till farfadern. Vid farfaderns frånvaro tilldelas förmyndarskapet till någon annan manlig individ som har blivit utsedd av fadern.

Flyktorsakerna

Iran har en lång historia av förtryck och förföljelse av oliktankande. Detta har lett till att många individer och familjer under de senaste decennierna har blivit tvungna att lämna landet samt att många familjer har upplösts. Shahens fall, den islamiska revolutionen och kriget mellan Iran och Irak ledde till stora omvälvningar och förändringar i medborgarnas tillvaro. Många såg sig nödsakade att lämna landet vilket ledde till en massflykt av oliktankande och krigsvägrande, ensamma eller med sina familjer (Rudolph, 1985).

Familjer som flyr till Sverige tillhör i allmänhet medelklassen och har hög utbildning. Det fordras ekonomiska resurser för att finansiera flykten. Flyktorsakerna bland enskilda individer och familjer är bl a sociala, politiska och kvinnopolitiska problem samt ekonomisk och social otrygghet. Många vill inte att barnen ska växa upp i detta.

Mötet med den nya kulturen

Mötet med den nya kulturen och det mottagande samhället, sker inte smärtfritt utan det handlar om en stor omställning i en persons liv i alla avseenden, med andra ord kan man tala om en ny socialisering eller vuxen socialisation (Berger & Luckman 1979).

Den sociala degraderingen ställer stora krav på individens anpassning i Sverige. Här får sannolikt skillnader i personlighet och bakgrundsförhållanden stor betydelse för individens förmåga att återupprätta sin sociala position under de nya förhållandena. Individens självvärdering och faktiska självkänsla i frånvaro av positiv spegling ställs på hårda prov i denna situation. Individen måste ju kunna acceptera och känna sig nöjd med sig själv även om han inte uppnår den sociala position han hade i Iran.

Cullberg (1992) menar att avsaknaden av yttre attribut som arbete mm påverkar den enskilde individens identitet och självkänsla. Individen genomgår en social degradering vilken medför en avsevärt psykiskt stressande situation.

Mannen påverkas sannolikt främst i förlusten av sin status i samhället och sin makt och manlighet inom familjen. Kvinnan i det iranska äktenskapet är oftast yngre än mannen. Hon med sin lägre ålder är i en bättre situation, hon kan lättare lära sig ett nytt språk, skaffa ett arbete, studera eller anpassa sig till de nya omständigheterna. Detta får betydelse i den resocialisation och anpassning som individen måste genomgå i Sverige.

Anpassningsprocessen och hemlängtan sätter stor press på individen/ familjen vilket kan resultera i att denne kan sakna tillräckliga psykiska krafter för att klart kunna ta itu med de vanligt förekommande konflikterna inombords och/eller i relation till de andra i omgivningen.

Skilsmässa i Sverige

Trots att skilsmässan äger rum i Sverige kan det vara så att en del av parets omgivning i Sverige och föräldrar och släktingar i Iran inte känner till att de två är skilda. Detta kan bero på att de frånskilda fortfarande lever efter de sociala normer och värderingar som de har vuxit upp med i Iran. Paren, speciellt kvinnan, under och efter skilsmässan, betraktas av sina landsmän som om de fortfarande vore i Iran. I samband med skilsmässa i Sverige saknar kvinnan dessutom stöd från sin familj. Om hon befann sig i Iran kunde hon räkna med ett visst stöd därifrån, och hon skulle haft möjligheten att flyttat tillbaka till faderns hus, medan i Sverige väntar livet som ensamboende.

I Sverige får hon i de flesta fall vårdnaden av de gemensamma barnen och det medför att hon måste vara rädd om sitt rykte och kan då inte gå ut och roa sig eller träffa andra män. Detta betyder att hon generellt begränsar sitt umgänge de första åren. Kvinnan blir således efter en skilsmässa mer isolerad än mannen på grund av att hon måste ta särskild hänsyn till sina barn.

Den ensamma kvinnan får också svårigheter i umgänget med andra familjer eftersom det finns en rädsla att den frånskilda kvinnan skulle kunna attrahera gifta män (Schiratzki, 1993). Skulden för skilsmässan läggs ofta på kvinnan. I de flesta fall anser man att om kvinnan hade förmått, skulle hon ha behållit sin man. Hon har inte varit en tillräckligt bra kvinna (Schiratzki, 1993). Dessa ytliga resonemang kan leda till att kvinnan drar sig för att söka kontakt med andra iranier och svenskar.

Mannen upplever sig själv på djupet starkt misslyckad, men utåt lägger han all skuld på hustrun i samband med skilsmässan (Cullberg, 1992). Mannen kan bibehålla kontakten med andra män och familjer. Han kan även träffa andra kvinnor och har således större möjligheter att få psykiskt stöd. Männen stöder i större utsträckning varandra i de här sammanhangen, medan kvinnorna tenderar att fördöma varandra.

Detta gäller framför allt i omedelbar anslutning till skilsmässan. I det långa loppet klarar sig kvinnan tämligen väl. Efter att först ha slagit håll på folks fördomar mot henne, kan hon träffa väninnor och gå ut och roa sig eller leva som frånskilda svenska kvinnor gör. Iranska par måste genomgå två olika skilsmässoprocesser, en enligt den svenska och en andra enligt den iranska lagstiftningen. Den legala skilsmässan som sker på beslut av domstolen i Sverige gäller inte i Iran.

Vårdnaden av barnen i Sverige

Den viktigaste faktorn bakom den höga skilsmässofrekvensen är, enligt Eyrumlu (1998) bl att en del kvinnor som lever i ett misslyckat liv i Iran bestämmer sig för att ta ut skilsmässa när de kommer till Sverige, eftersom de då oftast får vårdnaden av barnen.

Efter att kvinnan enligt domstolsbeslut har fått rätten till vårdnaden av barnen kan pappan ändå ta lagen i sina egna händer och föra bort barnen till Iran. Detta är en tragisk konsekvens av en separationskonflikt.

Kvinnors frigörelse i Sverige

En annan faktor till skilsmässa är att kvinnans ekonomiska makt och oberoende ökar medan mannens makt försvagas och detta leder till obalans jämfört med livet i Iran. Dessa förändringar inom familjer kolliderar ofta med familjens gamla ordning och skapar konflikt och maktkamp (Eyrumlu, 1998).

I Sverige förstärks kvinnans ställning. Hennes underordnade roll inom familjen minskar och hon får högre status än hon hade i hemlandet. Kvinnans traditionella roll som hustru och mor delas med en yrkesroll utanför hemmet (Nergården, 1990). Hon delar både mannens makt och försörjningsansvar med honom och är inte längre ekonomiskt beroende av mannen. För de kvinnor som varit hemmafruar i Iran ökar försörjningen antingen genom ett arbete eller genom de bidrag som familjen får från samhället i Sverige. Hon får möjlighet till att studera och jobba i det nya landet och detta leder till att hon känner sig alltmer självständig och oberoende gentemot mannen. Däremot förlorar mannen en del av sin makt som han hade i Iran. Kvinnor som kommit till Sverige kräver oftast en mer jämlik fördelning av pengar, medan deras män vill fortsätta att vara det ekonomiska överhuvudet i familjen (Eyrumlu, 1998). Dock är situationen något annorlunda för de kvinnor som redan var yrkesverksamma i Iran, eftersom de i viss utsträckning delade det ekonomiska ansvaret med sina män.

Svärföräldrar i Sverige

I många fall anländer mannens/kvinnans föräldrar till Sverige efter det att paret kanske har bott i Sverige i några år. Familjen har då utvecklats och anpassat sig till de nya förhållandena, vilket kanske inneburit ökat ansvarstagande i hemmet för mannens del samt förvärvsarbete eller studier för kvinnan. När mannens föräldrar anländer konfronteras de med en son som i deras ögon uppför sig som en "zann", kvinna. Hustrun i sin tur betar sig i deras ögon som en man som arbetar och bidrar till familjens

försörjning. Paret och särskilt kvinnan är kanske nöjda med situationen i det nya landet. Nu kan de emellertid dras in i en konflikt med mannens föräldrar som inte önskar se sin son "förtryckt" av sin kvinna. Modern kan försöka återställa "jämvikten" genom att utföra de sysslor som hon anser att sonhustrun borde göra, exempelvis laga sonens favoritmat, tvätta, städa mm, vilket kan leda till en konflikt mellan modern och sonhustrun. Mannen kan också bli ifrågasatt som familjeförsörjare av svärföräldrarna när hustrun arbetar. Detta ställer stora krav på mannens identitet och självkänsla i den nya situationen.

Det socialpsykologiska perspektivet

Tidigare studier i området antar ofta ett socialpsykologiskt perspektiv som tar upp förhållandet mellan individen och samhället. Den syftar till att förstå och förklara samspelet mellan individers tankar, känslor och beteende och det omgivande samhället. Angelöw & Jonsson (1990) anser att det viktiga för att kunna förstå samspelet mellan individen och den sociala omgivningen är att vi har ett grepp om det sociala livet, t ex hur interaktionen mellan människor utspelas, hur roller lärs in och utövas och hur värderingar och normer påverkar uppträdandet. Dessa processer måste förstås mot bakgrund av olika samhällsförhållanden.

De sociala rollerna är inte fixa och färdiga, utan deras framväxt och utformning sker i ett ständigt pågående samspel mellan individer och olika samhälleliga förhållanden.

Värderingar och attityder överförs till oss beroende på vilket kön vi tillhör. Angelöw & Jonsson (1990) säger att kvinnors och mäns olika beteendemönster har uppkommit genom ett komplicerat samspel mellan individen och omgivningen. Personen föds in i en könsroll och har olika rollförväntningar beroende på om individen är pojke eller flicka. Barn upplever redan från tidig ålder olika förväntningar på önskvärt och passande beteende beroende på vilket kön de tillhör.

Individen införlivar samhällets normer och värderingar genom att vara aktiv mottagare i socialisationen. Med socialisation associerar vi till uppfostran och uppväxtvillkor, till barnets väg in i vuxenvärlden. Socialisation är en process som fortgår från människans

födelse till hennes död. Man skiljer mellan primär och sekundär socialisation. Genom den primära socialisationen som man lär in blir man tvingad att acceptera samhällets kulturella och sociala traditioner, normer, roller och värden. Den sekundära socialisationen innebär att individen tillägnar sig och övar in speciella färdigheter, så att denne fungerar väl och i enlighet med samhällets allmänna normer och målsättningar (Angelöw & Jonsson 1990).

Fokus i studien är ett socialpsykologiskt perspektiv, där den röda tråden är länken mellan människa och det yttre sociala sammanhanget. Det yttre sociala sammanhanget spelar på ett eller annat sätt en tung roll i en människas liv (Westlander, 1993).

Den kvalitativa forskningsmetoden

I kvalitativ forskning observerar forskaren människors konstruktion av verkligheten och hur de upplever världen. Den kvalitativa forskningsintervjun är tekniskt ett halvstrukturerat frågeformulär, det vill säga varken ett öppet samtal eller ett strängt strukturerat formulär. Den genomförs enligt en intervjuguide som koncentrerar sig till vissa temata och som kan omfatta förslag till frågor. Intervjun skrivs vanligen ut och den skrivna texten utgör jämte bandupptagningen, material för den följande tolkningen (Kvale, 1997).

Enligt Pervin (1997, citerat i Kvale) hänför sig validiteten till den utsträckning i vilken en metod undersöker vad den är avsedd att undersöka, till den utsträckning i vilken våra observationer verkligen speglar de fenomen eller variabler som intresserar oss.

Inre validitet innebär i vilken mån forskarens resultat stämmer överens med verkligheten och om forskaren verkligen studerar eller mäter det han eller hon tror sig mäta (Merriam, 1994). Frågan är hur validiteten i kvalitativa metoder ska avgöras? Den inre validiteten kan säkerställas genom deltagarkontroll. Merriam (1994) menar att validiteten kan ökas genom att de personer som tillhandahållit informationen får se efter vilka beskrivningar man gjort och därefter ta ställning till om resultaten verkar trovärdiga.

Extern eller yttre validitet innebär den utsträckning i vilken resultaten från en viss undersökning är tillämplig även i andra situationer än den undersökta, dvs hur generaliserbara resultaten är från en vetenskaplig undersökning (Merriam, 1994).

Det är svårt att applicera generaliseringar på individer. Det går inte heller att generalisera när man använder sig av flera fall eller när det man studerar är unikt i sitt slag.

Man väljer fallstudiemetoden för att man vill gå på djupet med en bestämd situation, person eller händelse, inte för att ta reda på något som gäller generellt för många eller andra undersökningsenheter (Merriam, 1994).

Syftet med den kvalitativa forskningsintervjun är att förstå ämnen från livsvärlden ur den intervjuades eget perspektiv (Kvale, 1997). Inom kvalitativ forskning strävar man efter att förstå hur alla delarna samverkar för att bilda en mening (Merriam, 1994).

Studiens syfte

Den här undersökningen syftar till att vinna kunskaper och förståelse för faktorer som ligger bakom till iranska pars höga skilsmässofrekvens under de första åren som de är bosatta i Sverige. Fokus ligger speciellt på familjestruktur och samhällliga normer.

Centrala aspekter som studeras och kan tänkas ha betydelse för skilsmässan är bl a: Samhällliga normer och värderingar och dess påverkan på individen, parternas relation i Iran respektive i Sverige och de avgörande faktorer för skilsmässan.

Metod

Inledningsvis utfördes undersökningen i samarbete med en manlig kontakttolk som läste på psykologlinjen. Tanken var att eftersom vi representerade båda könen skulle det vara lättare för oss att komma i kontakt med både iranska män och kvinnor och att eventuellt neutralisera könsfaktorn. Samarbetet avbröts emellertid, varefter jag intervjuade ytterligare tre kvinnor och avslutar uppsatsen ensam. Det bör påpekas att alla försök till senare intervjuer för att komma i kontakt med och intervjua frånskilda män var förgäves och av sex personer som tillfrågades accepterade ingen att bli intervjuad.

För att kunna belysa skilmässoproblematiken var tanken från början att utforma en enkät, men svarsbortfallet vid användning av enkäter antogs bli för stort. Enligt André (1989) kan det relativt stora bortfallet av i hans studie (73, 4%) förklaras genom iraniernas ovana vid och rädsla för att besvara enkäter. Denna rädsla och ovana vid att i skriftlig form besvara personliga frågor är grundlagd i hemlandet Iran, där dylika metoder ibland utnyttjas i repressivt syfte. Framräckandet av ett formulär där man svarar på personligt ställda frågor väcker till liv upplevda känslor och ger associationer till tidigare myndighetskontakter i hemlandet. Det är även sannolikt att enkäter endast används i begränsad utsträckning och då i vetenskapliga sammanhang i de större städerna.

För att kunna komma åt en så heltäckande information som möjligt om intervjupersonernas bakgrund, känsla och upplevelse i samband med skilsmässa valdes respondentintervjutekniken som en kvalitativ undersökningsmetod. Respondentintervjuer är intervjuer som ska samla in kunskap om personliga förhållande som känslor, uppfattningar och avsikter. Syftet med intervjuerna var att vidareutveckla och fördjupa förståelsen för bakomliggande orsaker till skilsmässan.

Intervjumetoden valdes då denna är särskilt lämplig när man vill studera människors syn på meningen med de liv de lever, beskriva deras upplevelser och självuppfattning och klargöra och utveckla deras eget perspektiv på sin livsvärld (Kvale, 1997). För att minska eventuella missförstånd och få fram de äkta känslorna under intervjuerna skedde

intervjuerna på det språk som intervjupersonerna behärskar bäst, persiska. McDougall (1994) menar att när patienter får uttrycka sig på sitt modersmål kommer de verkliga känslorna fram.

För att inte missa viktig information eller glömma att anteckna, användes bandspelare. Merriam (1994) anser att bandupptagning är att föredra, eftersom det kan bli svårt att hinna anteckna i en intervjusituation. Eftersom intervjupersonerna talade öppet om sina liv under intervjuerna garanterades deltagarnas anonymitet. Att skydda undersökningens privatliv genom att förändra deras namn och identifierande drag är ett viktigt inslag vid redovisning av intervjuerna (Kvale, 1997).

Enligt Merriam (1994) kan en lista utarbetas över vilka frågor som ska ställas före intervjutillfället. Denna lista fyller två funktioner. Det är för det första ett sätt att översätta undersökningens mål till specifika och kanske också mätbara termer. För det andra är det ett sätt att motivera respondenterna att dela med sig av sina kunskaper om den företeelse som studeras.

Deltagarna

På grund av svårigheter att komma i kontakt med personer för intervjun kontaktades de genom en lokal radiosändning som vänder sig just till iranier. Vidare skedde affischering på persiska och genom att lämna ut telefonnummer uppmanades iranier som hade ovannämnda kriterier att ta kontakt och delta i undersökningen. I intervjun ingick nio personer; sju kvinnor och två män. De var i 30 - 60 års åldern av iransk härkomst och har bott i Sverige under ett flertal (5-15) år. Samtliga var gifta i Iran men har genomgått skilsmässa i Sverige. Alla intervjupersonerna utom en var yrkesverksamma i hemlandet och hade gått minst ett 4-årigt gymnasium där. Intervjupersonerna var bosatta i södra Sverige.

Procedur

Direktkontakt med intervjupersonerna skedde för att ge en bredare inblick i deras logik och tankesätt. Genom att lämna intervjupersonen ett större spelrum kan man fördjupa sig i vad de egentligen tror, tycker och tänker.

Innan intervjun började fick intervjupersonerna en bakgrund till och information om undersökningen, dvs syftet med intervjun, användning av bandspelare, försäkran om att de bandinspelningarna bara kommer att höras av intervjuaren och att de förstörs efteråt och att pseudonymer kommer att användas istället för deras riktiga namn i uppsatsen. Intervjuerna utfördes i de egna bostäderna, efter överenskommen tid. Valet av miljön (det egna hemmet) där intervjuerna utfördes bidrog till en öppen och betryggande intervjusituation. Med de intervjuades medgivanden bandades alla intervjuer.

Varje intervju varade 2 till 3 timmar. Under intervjun fick intervjupersonen berätta om sin skilsmässa, hur denna hade kommit till stånd och vilka problem relaterade till skilsmässan som intervjupersonen hade haft.

Frågeställningar

Intervjun bestod av frågor kring olika aspekter som kan tänkas ha betydelse när det gäller det stora antalet skilsmässor bland iranier i Sverige. Dessa aspekter handlade om att ta reda på intervjupersonernas bakgrund, upplevelser, erfarenheter tankar och känslor.

Intervjufrågorna utformades i kronologisk ordning. De började med tiden i Iran, före giftermålet och slutligen tiden i Sverige. För att kunna få en övergripande beskrivning om individernas livshistoria i samband med skilsmässan formulerades nedanstående frågor:

1. Bakgrund: ålder, kön, utbildning, arbete och klasstillhörighet
2. Tid för giftermål/ skilsmässa
3. Ankomst till Sverige
4. Mannens/kvinnans ursprungsmiljö
5. Samhälleliga normer och värderingar och dess verkan på individen

6. Parets bekantskap och tid före giftermål
7. Relation till egna- och svärföräldrar
8. Orsaker till flykt/invandring till Sverige
9. Parternas relation till varandra i Iran respektive i Sverige
10. Avgörande faktorer för skilsmässobeslut
11. Vårdnad av eventuella barn
12. Vad som uppfattas som positivt/ negativt med skilsmässan.

Bearbetning och analys av data

Bandinspelningarna skrevs ut och översattes till svenska. Därefter sammanfattades varje intervju. Genomgång av insamlat material och texttolkningar användes för att skissera en bild av problemet. Texttolkningen skedde genom att först läsa hela texten för att få ett intryck av den och därefter tolka delarna utifrån helheten. Ett sätt att komma så nära som möjligt intervjupersonernas tankebanor och ta del av deras budskap, var att lyssna på de bandade intervjuerna på nytt och läsa igenom de tidigare nedskrivna översättningarna.

Efter bearbetning och analys utkristalliserade sig ett antal temata som användes som instrument för att åskådliggöra de olika parametrarna som intervjuerna omfattar.

Resultat

I studien framkommer att flera orsaker kan ligga bakom de stora antalet skilsmässor som sker bland iranska par som kommit till Sverige. Några av dessa faktorer handlar om individens bakgrund, familjens historia och samhällets påverkan. Här spelar individens livshistoria, familjebakgrund och egna erfarenheter stor roll. Varje skilsmässa är å ena sidan ett resultat av familjens egen historia, struktur och förhållanden men å andra sidan en konsekvens av samhälleliga orsaker som påverkar den. Följande centrala teman framkom i studien.

Uppväxtmiljön

Den givna uppväxtmiljön som innefattar bl a religion, klasstillhörighet, familjetraditioner, uppfostran, osv är av stor betydelse för individens val av partner som vuxen. Paren föredrar numera alltmer en jämnårig partner. Jämfört med tidigare väljer man oftare äktenskapspartner själv, vilket medför att paren tenderar att bli alltmer jämnåriga.

Det framgår av intervjuerna att de flesta intervjupersonerna kommer från icke traditionella medelklassfamiljer som har haft en modern uppväxt. Med modern uppväxt menar de att de valde sin livspartner själv, att kvinnor tillåts studera eller arbeta, att mannen hjälper till en smula med att ta hand om hem och barn.

Lili: ”Jag växte upp i en icke traditionell familj, där kunde jag göra saker på egen hand. Jag har haft en mer öppen uppfostran jämfört med andra kvinnor i Iran. Trots konflikter med mina föräldrar under puberteten hade jag mycket nära kontakt med mina föräldrar och syskon.”

Aida: ”I min familj är det inte vanligt att föräldrarna bestämmer och väljer partner åt barnen. Barnen har friheten att välja sin egen partner, utan att föräldrarna lägger sig i det.”

Samhälleliga normer och värderingar och dess inverkan på individen

Samhälleliga normer och värderingar har ett stort inflytande över individens liv i Iran. Att individer underkastar sig det sociala trycket hör till det normala i samhället. Individens tillvaro kommer alltid att vara präglad av de normer och värderingar som yttrar sig i form av osynliga regler och bestämmelser. Det sociala trycket visar sig ha betydelse för valet av partner.

Minoo: ”Min man hade bott som en gäststudent i ett europeiskt land. Jag valde honom mycket på grund av detta. Jag trodde att en man som hade bott i ett europeiskt land och erfarit jämlikhet mellan män och kvinnor, skulle vara lättare att leva med än en man som var uppväxt i Iran.”

Paren påverkas av det sociala trycket på så sätt att trots att relationen inte fungerar, fortsätter de att leva tillsammans och för att stärka familjesammanhållningen skaffar de sig barn. Tara skaffade barn för att rädda sitt äktenskap, fastän att hon egentligen ville ta ut skilsmässa ett par månader efter giftermålet.

”Min familj motsatte sig giftermålet. Egentligen skulle jag skilja mig tre månader efter giftermålet. Men jag var stolt och ville visa dem att jag hade valt rätt person. För att rädda mitt äktenskap blev jag med barn. Förhållandet sprack ändå när vi kom till Sverige och jag fick senare erkänna för min familj att de hade rätt från början.”

Mamak gifte sig med sin man för 40 år sedan. Hon gifte sig enbart p g a att hon var i den åldern då det enligt omgivningen var dags att bli gift. Det var hennes föräldrar som hade valt ut honom och ville att hon skulle gifta sig med honom.

”Jag gifte mig med min man enbart p g a att jag var tvungen att gifta mig. Som iranierna säger, det var dags för det. Jag tyckte illa om min man redan från början. Vi hade inget gemensamt.”

Den inledande bekantskapen och tiden före giftermålet

Det sätt på vilket parterna träffats kan ha betydelse för de konflikter som uppenbarar sig i

ett senare skede i personernas samlevnad. Äktenskap, i de flesta fall, ingås utan att parterna närmare har getts möjlighet att bekanta sig med varandra. Det är vanligt att parterna träffats via bekanta och släktingar.

Sanaz: ”Jag gifte mig med min brors klasskamrat. Vi träffades ett par gånger och brevväxlade i hemlighet innan vi gifte oss.”

Orsaken till snabba beslut om giftermål kan bli vara trycket från familjen. Såväl söner som döttrar ska gifta sig i tur och ordning. Undantag kan göras för jämnåriga döttrar och söner. Om en dotter är några år yngre än sin bror, kan hon tillåtas att gifta sig före honom.

Minoo: ”Familjen utövade påtryckning att jag skulle gifta mig. Efter fem dagars bekantskap gifte jag mig med min kompis bror. Vi valde själva varandra. Jag har två systrar som stod i tur för att gifta sig.”

Kamand levde ett mer frigjort och modernt liv i Iran. Hon hade möjlighet att umgås med sin man innan de bestämde sig för giftermålet.

”Jag träffade min man på gatan. Vi umgicks i 2 år innan vi gifte oss. Jag hade berättat för min familj om honom.”

Relationen till egna- och svärföräldrar

Ett tema som samtliga intervjupersoner uppehöll sig vid var relationer gentemot egna- och svärföräldrar. Föräldrarna strävar efter att behålla greppet om sina barn, även efter att de har gift sig och flyttat hemifrån. Exempelvis genom att skuldbelägga sonen/dottern vill föräldrarna vidmakthålla sin föräldraroll. Att känna sig som om man står i tacksamhetsskuld gentemot sina föräldrar, känna sig tvungen till att göra dem belåtna på olika sätt, svårigheten att hålla en lagom distans till föräldrarna, problem med gränssättning och att tillåta sig att bli indragen i föräldrarnas egna konflikter, påverkar

makarnas förhållande inom äktenskapen. Man fortsätter att leva enligt iranskt mönster även efter det att man lämnat hemlandet och även om föräldrarna är kvar i hemlandet. De flesta intervjuade kvinnor säger som Minoo:

”Min man var starkt dominerad av sina föräldrar och vi kände oss aldrig självständiga. Han försökte hela tiden att visa sina föräldrar att han inte har glömt dem efter giftermålet genom att ge sin lön till dem.”

Äldsta pojken blir familjens försörjare den dag fadern blivit gammal eller avlidit. Han betraktas som pappans efterträdare. Man utgår ifrån att han ska ta över pappans roll och därmed hans ställning som familjeöverhuvud. Tidigare studier har också visat att pojkar oftast blir föräldrarnas pensionsförsäkring (Friedl, 1985). Det gäller då att se till att han fostras till att ta stort ansvar genom att skaffa sig en bra utbildning eller ett bra yrke. I och med mannen är uppfostrad till att ta hand om sina föräldrar känner han sig försörjningsansvarig när han själv har god ekonomi. Han brukar skicka pengar till dem och detta ogillas ofta av kvinnan.

Mehran: ”Min far var pensionär. Jag brukade hjälpa mina föräldrar genom att skicka pengar till dem. Detta gjorde jag eftersom jag hade en känsla av att de behövde dessa pengar och inte för att de uttryckte eller talade om för mig att de hade dålig med ekonomi. Jag brukade berätta det för min fru, men det var ingen överenskommelse mellan henne och mig att pengarna skulle skickas. Hon protesterade dock inte, men det visade sig senare att hon hade gått och grubblat över detta. Hon hade gjort detta till ett stort problem för sig själv.”

Orsakerna till flykten/ flytten till Sverige

Individen flyr för att rädda sitt liv, skydda sin integritet, bevara sin identitet och sina fundamentala mänskliga rättigheter. Det kan höra till bilden att man även flyr från sociala och politiska problem eller egna föräldrar/ svärföräldrar.

Många av de intervjuade uppger att de hade problem med svärföräldrarna. Deras inblandning i parens liv, bl a genom att styra sin son/dotter, ogillades av svärdottern/sonen.

Minoos: ”Jag hade problem med min mans familj, de försökte att splittra vårt äktenskap genom att manipulera honom. Jag ville komma ifrån min mans familj och rädda våra liv tillsammans.”

Efter revolutionen lämnade många landet på grund av sociala och politiska problem. Många kvinnor trakasserades på arbetsplatsen och stod inte ut med förnedringarna. Aida och Lili berättar om orsaken till flytten/flykten.

Lili : ”Jag lämnade landet på grund av kvinnopolitiska skäl.”

Aida: ”Jag var tvungen att lämna landet på grund av mina politiska åsikter. Jag levde ett underjordiskt liv fram till det jag lämnade landet.”

Parternas relation till varandra i Iran / Sverige

Blottläggande/förstärkande av individuella och äktenskapliga svårigheter i samband med byte av social miljö, med ett nytt språk och en ny kultur, samtidigt som man bearbetar separationen ifrån hemlandet, familj osv gör att parterna utsätts för stora påfrestningar. Äktenskapet har fungerat någorlunda i hemlandet då man haft en hyfsad ekonomi, arbete, osv men i krissituationen förändras man och därmed även äktenskapet. Detta kan sannolikt i en del fall bidra till att parterna knyts närmare varandra, men i andra fall tycks dessa svårigheter snarare bidra till att parterna fjärrar sig från varandra och så småningom separerar.

Minoos konflikter med mannen började några månader efter giftermålet och förvärrades i Sverige.

”Efter giftermålet uppstod verkligen kärlek mellan oss och jag blev mycket förälskad i min man. I början fungerade vårt förhållande bra. Senare dök problemen smygande upp. Under den tiden tog jag och led. I Sverige isolerade han mig från övriga iranier. Han var svartsjuk och kunde inte acceptera att jag också ville också utveckla mig. Han hindrade mig att göra framsteg. Jag ville studera och skaffa ett arbete.”

Lili var gift med en man med hög social status och bra betalt arbete. De hade ett bra liv tillsammans, både ekonomiskt och socialt. Lili och mannen återförenades efter ett år i Sverige. Då hade Lili redan ett ordnat liv och hade lärt sig språket.

”Vi hade inga djupa konflikter i vårt gemensamma liv. Våra konflikter var mest påverkade av våra sociala problem. Vi delade på allt ansvar. Han uppfyllde alla mina förväntningar, så länge vi bodde i hemlandet. När vi återförenades i Sverige upplevde jag honom som en främling. En som bara tänkte på sina egna intressen och sig själv. En främling som bara bodde här. En främling som inte kände ansvar mot mig och barnen. I Sverige var det jag som hade huvudansvaret för allt, barnen hemma osv. Jag hade ingen livskamrat längre. Så var det inte alls i Iran.”

Maktfördelning eller rollförskjutning kan skapa konflikter inom familjen. Den arbetslösa mannen kan uppleva att hustrun har en överlägset attityd gentemot honom och kan få en känsla av nedslagning när hustruns skaffar ett arbete. Lili säger att:

”Arbetslösheten knäckte min man. Hans manlighet sårades. Han kunde inte acceptera att jag försörjde familjen. Han delade inte längre ansvaret för hemarbetet med mig. Jag kände mig väldigt ensam.”

Kvinnans frigörelse

Många kvinnor i mindre städer i Iran hjälper till med familjesekonomi genom att sy kläder, väva mattor mm i hemmet. Samtidigt tar de hand om hemmet och barnen. De räknas inte som yrkesverksamma, eftersom det arbete de utför är i hemmet. I storstäderna arbetar kvinnorna inom vården, skolan osv.

De kvinnor som intervjuades har alla, utom en, varit yrkesverksamma och hade haft inkomst. Ändå var de beroende av mannens inkomst. Ofta är kvinnors löner mycket lägre än männens.

Mamak: ”I Iran var jag hemmafru och hade inga egna medel. Jag hade ingen möjlighet till att försörja mig och mina barn efter en eventuell skilsmässa. Jag hade ändå inte fått rätten

till vårdsnaden av mina barn p g a de mansdominerande rådande lagar. Det är så orättvist. ”

Kamand som hade arbete och möjlighet till försörjning av sina barn skilde sig i Iran men ändå var hon tvungen att få mannens hjälp till försörjningen. Mannen ville inte ha vårdsnaden av barnen.

”Jag skilde mig första gången i Iran. Min man var mycket avundsjuk och aggressiv. Han försökte döda mig. Jag ansökte om skilsmässa och vi skilde oss. Jag hade ett arbete och trodde att jag inte behövde hans hjälp för att försörja mina barn och mig själv. Ändå blev jag tvungen att få hans hjälp. Vi flyttade ihop efter ett år p g a att mina barn behövde sin pappa. Efter ankomsten till Sverige ansökte jag om skilsmässa igen. Jag behövde inte längre hans ekonomiska hjälp. Vi separerades för 10 år sedan.”

Beslutet för skilsmässan

Den gemensamma nämparen beträffande giftermålet och skilsmässan är strävan mot ett mål. Drivkraften till detta är givetvis en eller flera motivationer. Motivationen skaffar man antingen genom insikt eller genom en given incident som omöjliggör kontinuiteten i relationen. Minoo bestämde sig för skilsmässan efter en given incident. Under alla år hade hon lagt locket på de besvikelser som hon har varit utsatt för från mannens sida, utan att berätta om det för sina närmaste.

Minoo: ”Min man brukade dricka alkohol för att våga göra eller säga det han ville. På en fest förnedrade han mig genom att misshandla mig mitt bland alla gästerna. Till dess kände ingen till våra privata konflikter. Efter det som hände på festen blev detta känt för alla. Jag kände mig fullständigt krossad och beslöt mig för att ansöka om skilsmässa.”

Mehran påstår att hans föräldrars och svärföräldrars inblandning i deras liv var orsaken till skilsmässan.

”Min fru ansökte om skilsmässan. Jag kände mig förvirrad. Rent känslomässigt ville jag inte skilja mig, och inte heller förlora det liv jag hade. Samtidigt oroade jag mig över hur

vårt liv tillsammans skulle se ut. Om jag hade haft erfarenhet av ett tidigare äktenskap, eller om jag hade fått veta om de konflikter som pågick i Iran mellan familjerna i förväg, eller om hustrun inte brytt sig om det som hände mellan mina föräldrar och hennes föräldrar i Iran och istället för detta koncentrerat sig på vårt gemensamma barn och familjen här i Sverige, då hade inte detta inträffat.”

Lili bestämde sig för skilsmässan eftersom mannen blev som en främling för henne efter ankomsten till Sverige.

”Jag ansökte om skilsmässan eftersom jag kände mig ensam och inte hade någon livskamrat längre. Jag tyckte att bästa lösningen var att leva isär. I så fall kunde jag åtminstone ha en vän. Jag upplevde min mans närvaro som en extra belastning. Han brydde sig inte om vad vi tre andra (jag och barnen) tänkte och tyckte. Detta väckte nya tankar hos mig. Så tänkte jag varför ska JAG fortsätta mitt liv på detta sättet? Varför ska vi försöka att hålla ihop familjen som en helhet när ingen av familjemedlemmarna mår bra?”

Vid en skilsmässa som regleras enligt iransk rätt präglas vårdnadsfrågor och förmyndarskap för barnen av islams syn på män och kvinnors ställning. En förskjutet kvinna saknar till exempel rätt till sina barn (Schiratzki, 1993). Aidas skäl till skilsmässa är en av de vanligaste skälen bland iranska par som skiljer sig i Sverige.

”Redan vid ankomsten till Sverige ville jag skilja mig från honom, men vi fick inte skiljas officiellt eftersom vi saknade uppehållstillstånd i Sverige. Jag ville dröja med skilsmässan tills vi lämnade landet och kom till Sverige, eftersom min chans att få vårdnaden av barnet var ytterst liten på grund av lagstiftningen i Iran.”

Att kvinnan inte har rätt till vårdnaden av sitt barn tvingade Mamak att stanna kvar i ett långvarigt olyckligt äktenskap. I Iran hade hon många gånger försökt att skilja sig men mannen hade hotat henne med att hon absolut inte skulle få träffa barnen efter skilsmässan.

”Jag ansökte om skilsmässa några månader efter ankomsten till Sverige. Jag ville skilja mig redan i Iran. Min man misshandlade mig och barnet. Han var dominant och snål. Han tänkte aldrig på mina och barnens behov.”

Tara som ville rädda sitt äktenskap till vilket pris som helst i hemlandet, tog chansen och skilde sig i Sverige. De gångerna som hon ansökte om skilsmässa kom hennes man inte på avtalad tid till domstolen, så hon blev tvungen att åka hem igen och fortsätta leva tillsammans med honom.

”Jag ansökte om skilsmässa för att hämnas på min man. Jag kunde inte längre lita på honom. Jag hade tappat förtroendet för honom. Hans föräldrar hatade mig. I Sverige hade han inte sin familjs stöd och kunde inte hota mig längre. Jag hade rätt till vårdnaden av vårt barn.”

Beslutet till skilsmässa varierar bland iranska par, en faktor som är given är att alla par har tagit sina äktenskapliga problem med sig till Sverige. En kombination av rätten till vårdnaden av barnen och kvinnans ekonomiska trygghet möjliggör skilsmässan i Sverige.

Vad uppfattar du som positivt/ negativt med din skilsmässa?

Skilsmässan kan i vissa fall ses som en flykt ifrån de stora svårigheter man möter i samband med flykten ifrån sitt hemland. Genom att rikta uppmärksamheten mot äktenskapet och dess konflikter slipper man att ta tag i de oundvikliga svårigheter som man måste bemästra: språk, studier, nya vänner, social degradation osv. Det positiva kan vara att en skilsmässa som utvecklar parterna inte hade varit möjlig i Iran, men den är möjlig i Sverige och kan ge mannen och kvinnan möjligheten att börja om på nytt.

Minoo: ”Nu har jag ordnat upp mitt liv. Jag vill inte slösa bort min tid i Sverige. Jag vill så gärna utveckla mig. Om jag inte hade drabbats av skilsmässan under de sista tre åren så hade jag förmodligen redan börjat mina universitetsstudier.”

Många av intervjupersonerna såg på skilsmässan som en befrielse. Arman sade t ex:

”Jag ser skilsmässan som en befrielse. Jag känner mig självständig. Jag får bestämma över mig själv.”

Att man skaffar sig nya erfarenheter och får ett lugnare liv ses som positivt med skilsmässan, medan det negativa kan vara att barnen kan förlora sin mor/far.

Mehran: ”Det positiva är att jag har skaffat mig nya erfarenheter. Jag har också lärt mig att för att ett äktenskap ska kunna fungera, krävs det flexibilitet från båda håll. Det negativa med skilsmässan är dels att min son har förlorat sin mamma och dels att detta har påverkat min relation gentemot kvinnor. Jag har svårt att lita på kvinnor i allmänhet numera.”

Sanaz: ”Det positiva med skilsmässan är att man slipper att träta med varandra och istället kan man göra något positivt med den tid som man annars ägnar åt att gräla eller bråka. Det negativa är att jag ofta upplever en känsla av ledsnad och ensamhet. Jag tillhör den typen av människor som trivs bäst hemma. Jag önskar att jag hade en man med vilken jag kunde dela min vardag.”

Man kan säga att ingen av intervjupersonerna ångrade att de hade skilt sig.

Summering

Kopplingen mellan islam och familj/samhällsstruktur har haft inflytande i mäns och kvinnors relationer. Detta kan leda till att männen i det mansdominerade landet som har stor makt och lagen på sin sida bestämmer ensam över alla familjens angelägenheter. Kvinnan har däremot nästan inga rättigheter och detta gör att hon ofta är tvungen till att leva i ett misslyckat äktenskap och lyda sin man. Denna orättvisa skapar spänningar och konflikter i familjer och en stor del av dem tar med sina gamla konflikter till Sverige, konflikter som har sina rötter i hemlandet bland annat på grund av trycket från släktingar och vänner, traditionerna, moralreglerna och normerna i samhället och för sina barns skull. De flesta familjer löser sina gamla konflikter genom att ta ut skilsmässa i Sverige tack vare resurserna i det svenska samhället.

I de flesta fall är det kvinnan som ansöker om skilsmässa i Sverige. Hennes situation har lättat i och med att hon får råd att försörja sig och, det som kanske är viktigast, är att hon kan få vårdnaden av barnen.

Diskussion

Ambitionen med denna uppsats har varit att på ett övergripande sätt belysa bakomliggande orsaker till skilsmässa bland iranska par bosatta i Sverige. Det bör påpekas att det som tas upp i denna uppsats; d v s familjeförhållandena och familjestrukturen, varierar från region till region och inte kan generaliseras.

Den ojämna könsfördelningen bland intervjupersonerna (sju kvinnor och två män) gjorde att mannens synvinkel inte kom fram i lika stor mån som kvinnans.

De iranier som har flyttat till Sverige har formats med andra sociala normer och värderingar än de i det nya landet. Deras könsroller var redan bestämda från födseln och de fostrades i denna. I Sverige pågår en ständig maktkamp och rollförskjutning inom familjen och detta leder till att personer kommer i konflikt med sig själva och omgivningen.

Studien visar att kombinationen av en uppväxt i ett islamiskt samhälle där parterna oftast inte känt varandra närmare före äktenskapet eftersom båda parternas familjer och sociala normer har stort inflytande på äktenskapet, och en senare flykt /flytt till ett västerländskt samhälle med nya normer som bl a ger möjlighet till personlig utveckling och ekonomisk trygghet, i vissa fall kan leda till sådana svårigheter att äktenskapet kan upplösas.

Skälen till att ingå i äktenskap kan vara socialt tryck ifrån familj, frigörelsebehov ifrån densamma och att man känner att "tiden är inne " för giftermål. Paren i undersökningen har således inte haft någon förälskelsereaktion före äktenskapet, utom i två fall där ena intervjupersonen anger att paret sammanlevt under sex månader före äktenskapet och det andra har umgåtts i två år före giftermålet.

Det framkommer ur intervjuerna att många par har haft konflikter redan i Iran, både sinsemellan och med föräldrar till make/maka, men inte tagit ut skilsmässa när de bodde i hemlandet. En förklaring kan vara att det sociala trycket inte tillåtit detta, en annan att

kvinnans sociala otrygghet efter skilsmässa är stor, och en tredje att fadern efter en skilsmässa har rätt till vårdnaden av barnen (om pojken är över två år och flickan är över sju år).

När paret sedan bor i Sverige hamnar saken i ett annat perspektiv: Kvinnan får efter skilsmässan en större ekonomisk trygghet än i Iran och hon får ofta vårdnaden om de gemensamma barnen. Dessa faktorer är avgörande för hur iranska kvinnor i Sverige tar beslut om skilsmässa och de slutligen kan lämna ett olyckligt förhållande och istället välja att leva ensamma med sina barn.

Oftast är det kvinnan som ansöker om skilsmässa och inte mannen när paret kommit till Sverige. I intervjun med advokat Kent Troedsson i Malmö, som anlitas i iraniers skilsmäsoärenden, framkommer att:

”Det första man kan notera är att i de allra flesta skilsmässor bland iranier tas initiativet av kvinnan. Ungefär 80% av alla skilsmässor initieras av kvinnor. I ganska få skilsmässor är det mannen som tar initiativet och som är kärke.”

Sammanfattningsvis kan konstateras att skilsmässoproblemen bland iranska par inte beror endast på flykten/flytten från Iran till Sverige. Konflikterna och svårigheter i relationen har oftast börjat redan i Iran, men då den ekonomiska och sociala situationen varit annorlunda i hemlandet ledde problemen inte till skilsmässa. I Sverige förmår man inte upprätthålla relationen, utan skilsmässa blir lösningen för både kvinnan och mannen.

I samband med flytten/flykten minskar det sociala trycket och kraven på att förbli gift, kvinnans möjligheter och rättigheter ökar medan mannens makt försvagas. Man har inte längre föräldrars, grannars och vänners synpunkter så nära inpå sig och kan då våga sig på att ta beslutet om skilsmässa. Paret blir också ofta mycket sårbara när flera stora trygghetsområden skakas samtidigt. Flytten, språket, kulturen, den nya miljön mm, alla dessa faktorer kräver redan mycket energi och kraft från individen.

Skilsmässan får naturligtvis i dessa sammanhang svåra konsekvenser för alla familjemedlemmar. Således är kunskap inom detta område viktigt att förvärva. Ytterligare kunskaper behövs för att kunna hjälpa dessa familjer, både med stöd för att de eventuellt ska kunna fortsätta att leva tillsammans, men också hjälp åt de individer som trots allt måste gå skilda vägar. Det vore en god idé att sammanföra män/kvinnor som har skilt sig, så att de kan stärka sin egna roller och samtidigt känner att de inte blir stämplade som odugliga eller oförmögna. Skammen över att vara skild kan på detta sätt mildras och frigöra individens resurser för att kunna gå vidare.

Referenser

- Andrén, A. (1989). Representativitet, åldersfördelning mm. I H. Bäckman (red.), *Iranska flyktingar i Sverige (s. 11-17)*. Stockholm: Arash Tryck & Förlag.
- Angelöw, B., & Jonsson, T. (1990). *Introduktion till socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Berger, P.L., & Luckman, T. (1979). *Kunskaps sociologi*. Helsingborg: Liber.
- Cullberg, J. (1992). *Kris och Utveckling*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Eyrumlu, R. (1997). *Iranier möter Sverige*. Stockholm: Carlsson.
- Eyrumlu, R. (1998). *Iranska familjer i Sverige*. Angered: Invand-Lit.
- Friedl, E. (1985). Parents and Children in a Village i Iran. In A. Fathi (ed.), *Women and the family in Iran (pp. 195-211)*. Netherland: Brill.
- Kruise, E. (1998). *Kvalitativa forskningsmetoder i psykologi*. Översättning: Torhell, S.E. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Översättning: Torhell, S.E. Lund: Studentlitteratur.
- Mc Dougall, J. (1994). Prestigelös dam bjuder till bords. *Psykologtidningen*, 15, s. 12.
- Merriam, S. (1994). *Fallstudien- en kvalitativ method*. Översättning: Björn Nilsson. Lund: Studentlitteratur.

Nergården, G. (1990). *Invandringens psykosociala och psykiska effekter*. Varberg: Bröderna Carlssons Boktryckeri AB.

Pervin, L.A. (1984). *Personality*. New York: Wiley. Citerad i Kvale 1997.

Rudolph, J. (1985). Effects of the Islamic Revolution on Women and the Family in Iran: Some Preliminary Observation. In A. Fathi (ed.), *Women and the family in Iran (pp.131-147)*. Netherland: Brill.

Sani, N. (1993). *Kvinnans situation i Khomeinies Islam*. Nyköping: Behrang.

Schiratzki, J. (1993). *Muslimsk familjerätt, lagar, seder och attityder*. Falköping: Fritzes AB.

Westlander, G. (1993). *Socialpsykologi; Tankemodeller om människor i arbete*. Göteborg: Akademiförlaget.